

<https://doi.org/10.53656/his2022-5-7-nar>

Reviews and Annotations
Рецензии и анотации

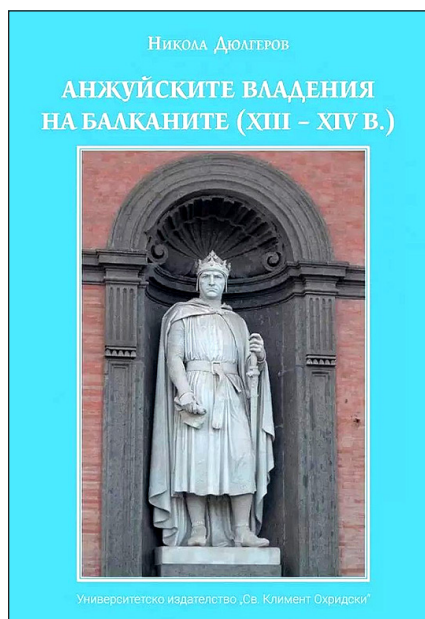
НОВО ИЗСЛЕДВАНЕ ЗА ФЕОДАЛИЗМА НА БАЛКАНИТЕ

Проф. Ивайла Попова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Монографията на Никола Дюлгеров *Анжуйските владения на Балканите (XIII – XV в.)* е издадена от Университетско издателство „Св. Климент Охридски“ през 2021 г. и е в обем от 373 страници. Тя включва въведение, три глави, заключение, списък на използваните извори и литература, приложения и резюме на английски език.

Въведението на книгата (9 – 16 с.) представя целите на изследването – да разкрие различните аспекти в развитието на балканските владения на Анжуйците, проследени в няколко тематични кръга, по-важните от които са: личността на Шарл I д'Анжу – основател на династията и на държавата; историческият ход на събитията в Морея, в Албания и в Епир; анализ и синтез на различни аспекти от управлението и структурата на балканските анжуйски владения (териториален обхват, административно устройство, феодална йерархия, военна организация) и като последен аспект – взаимоотношенията между Анжуйците и местното население, което е изключително интересен момент от контактите и взаимодействията между Изтока и Запада. Тук Н. Дюлгеров прави и обзор на изворите и литературата, като е важно да акцентирам върху представянето на изворите, с които е работено в изследването. Използвани са основните издания на анжуйските регистри, акти на папската канцелария, акти на Морейското княжество, албански акти, регести на Венецианския сенат за Романия, Азисите на Рома-

ния и други, без да пропускам да спомена Морейската хроника, отразила събитията през погледа на съвременниците в четирите си версии – френска, арагонска, гръцка, италианска. Това е значителен по обем изворов материал, ползван от автора в критични издания и подбран с оглед конкретните аспекти на изследването. От проучванията по проблема Н. Дюлгеров се е спрял на основните, „класически“ разработки по темата: научните трудове на Ален Дюселие – за Албания, на Доналд Никъл – за Епир, Уилям Милър – за латините в Леванта, на Жан Лоньон – за Латинската империя в Константинопол, на Антоан Бон – за Франкския Морея. Не са пропуснати и изследванията на български учени, отнасящи се до отделни моменти от разглеждания въпрос (Хр. Матанов, Й. Андреев, И. Илиев, Кр. Гагова, А. Илиева и т.н.), както и трудовете на учени от западната ни съседка като Б. Ферянчич и М. Антонович. В изследването са ползвани също и проучванията на руския учен М. Карпов за Латинска Романия, на Ангелики Лайу, Елени Сакелариу, Мария Илиопулу, които пък представят гръцката историография по някои аспекти на темата.

Първа глава – Завладяването на кралство Сицилия (17 – 129 с.) в няколко подчасти разглежда действията на Шарл I д'Анжу и неговите наследници във връзка със завладяването и управлението на кралство Сицилия. В разработката личи доброто познаване на историографията и оттук на фактологията и историческата материя, като цяло. В тази глава са разгледани известни и познати събития, но с оглед изясняването на същината на монографичното изследване, споделям мнението за необходимостта от наличието на така представената първа глава.

Тук много изчерпателно са проследени историческите събития от създаването на анжуйската държава – борбата за Сицилия, опитите за осъществяване мечтата на Шарл I д'Анжу за създаване на „средиземноморска империя“ (I.3.). Отбелязана е също целта му да възстанови Латинската империя. Проследява се придобиването в началото на 70-те години на XIII в. на владенията по Източното Адриатическо крайбрежие и получаването през февруари 1272 г. на титлата крал на Албания; както и ролята на папството в тези събития. Н. Дюлгеров прави и обобщение върху личността на Шарл I д'Анжу, като извършва задълбочен анализ на причините за успехите и неуспехите в неговата политика (81 – 85 с.).

Особено приносна е последната част на първа глава, озаглавена *Структура и административно устройство на анжуйските владения*, която разглежда в детайли политическата структура и административното устройство на отделните територии под властта на династията – Прованс, Анжу и Мен, Сицилианското кралство и Кралство Йерусалим. Това се явява базата, върху която впоследствие ще бъдат проследени тези елементи от управлението и държавното устройство в балканските владения на Анжу.

Втора глава, озаглавена *Ахейското княжество* (131 – 238 с.), е посветена на политическите събития в Морея в периода от 1267 г. до 1383 г. Владетел по владетел е проследена историята на княжество Морея/Ахея в посочения период. Изчерпателно са проследени политическите конфликти и взаимодействия между анжуйци, византийци, каталани, хоспиталиери, турци и т.н.

Авторът прави обстоен анализ на управлението на Анжуйците в Ахея и правилно отбелязва три важни тенденции. Първата – новодошлите благороднически фамилии прекъсват историята на старите, което води до негативни последици, тъй като не успяват да формират с местното население хомогенно общество, в което липсват лоялност и вяроност към владетеля (201 с.). Втората – новодошлите не зачитат ахейските благородници и местните традиции, което провокира инциденти и загуби на територии и противопоставяне между латини и гърци. Дюлгеров достига до заключението, че на *безхабериято на анжуйските принцове* местните отговарят с липса на лоялност, *с отсъствието и на каквито и да било верноподанически чувства*, което води до засилване на центробежните сили в княжеството (202 с.). Третата тенденция – в средата на XIV в. нараства участието на фамилията Ачаюоли в управлението – особено на Николо Ачаюоли, който притежава най-много земя, както и повече влияние и власт от баюла на Морея (202 с.).

Авторът разглежда отношенията между гърци и латини в анжуйска Морея и с право заключава, че те са, като цяло, враждебни, но това не пречи на византийската аристокрация да участва във феодалната йерархия и във финансовото управление на княжеството (206 с.).

Последната част на тази глава разглежда *Структурата на властта и управлението в Морея*, като са изследвани отново териториалният обхват, административното устройство, феодалната йерархия и войската и военните задължения. Авторът вярно отбелязва, че административната система, изградена в началото на XIII в. от Вилардуените не търпи съществени промени. Основната промяна е въвеждането на длъжността *баюл и генерален викарий на Ахея* – титлата на анжуйския наместник в Морея. Н. Дюлгеров разглежда и градските центрове в Ахея и за разлика от досега застъпените мнения, че столица е Андравида, след обстоен анализ на фактори от различно естество – политически, административни, икономически, военни, с основание стига до извода, че през анжуйския период столицата на княжеството е Кларенца (225 – 225 с.) – едно заключение с приносен характер.

Трета глава на монографията е посветена на *Албания и Епир* (239 – 335 с.). Отново в подглави са разгледани политическите събития, довели до установяването на анжуйската власт в тези владения на Балканите. Последователно са проследени придобиването на остров Корфу, на Драч, на Валона. Н. Дюлгеров отчита трудностите при налагането на новата власт в Албания, включително бунтовете в Южна Албания и Драч, което го довежда до

верния извод за нестабилността на анжуйската власт в тази територия на Балканите.

Авторът прави анализ на завоюването и в сравнение с Морея, което му позволява да заключи, че ситуацията в Албания е значително по-сложна, самото завоюване е трудно, съпроводено с надигания и въстания. В Албания, за разлика от Морея, се наблюдава и твърде сложна етническа картина. Много добре са доловени от Н. Дюлгеров заложените по-нататъшни конфликти.

В хода на изложението последователно е проследена сложната историческа съдба на Балканите в региона на Албания, където в периода XIII – XIV в. се пресичат разнородните политически и икономически интереси на анжуйци, византийци, венецианци, сърби, турци; на местни албански, гръцки и италиански аристократични фамилии като Топиа, Орсини, Гравина, Балшичи и тн.

Изследвайки взаимоотношенията на Анжуйската династия в Албания и Епир с локалното население и балканските съседи (III.2.2. и III.2.3.), авторът отново прави сравнение с Морея и отчита разликите – в княжеството е изградена латинска система на управление няколко десетилетия преди настаняването на новата династия, а тук местното население е запазило патриархалния характер на обществените отношения, което не позволява на Анжуйците да разпрострат властта си във вътрешността. Дюлгеров отбелязва и общи особености – фактът, че анжуйските владетели не резидират в страната, а управляват чрез наместници, балканските владения на Анжуйците, особено през XIV в. са оставени сами да се справят с външни и вътрешни врагове и др.

Последната част на трета глава отново е посветена на *Структурата на властта и управлението*. В нея е подходено подобно на предходните глави, и последователно са проследени териториалния обхват на тези владения, административното устройство, феодалната йерархия и войската и военните задължения в анжуйска Албания и Епир. В съпоставителен план са проследени приликите и разликите в административната система на Морейското княжество и съответно на Албания и Епир. Отчетена е една основна разлика – предимно военните функции на анжуйските служители в Албания, както и някои прилики – областите са управлявани от наместници, макар и с различни титли – баюл в Морея, викарий и генерален капитан в Албания; подобно на Сицилия, в Ахея, на Корфу и в Албания са въведени *inquisitores* – следователи, които упражняват контрол върху централната власт и местните служители (316 с.); отбелязани са и промените, настъпили през втората половина на XIV в. – Корфу и южните пристанища вече се управляват не от Драч, а пряко от Неапол, както и забележимата грецизация на анжуйската администрация през този период (316 с.).

В **Заключението** (337 – 344 с.) на монографията си авторът синтезира и обобщава достигнатите изводи и заключения. Много точно са отчетени реди-

ца общи тенденции в анжуйското управление на Балканите – като например общата съдба на анжуйските владения в Морея, Албания, Епир, които страдат от силните удари на византийци, каталани, сърби; невъзможността на неаполитанските владетели и техните наместници на Балканите да се справят с вътрешни проблеми и с външни врагове, което води до необходимостта местните аристократи да търсят нови политически покровители, какъвто намират най-често в лицето на Венеция. Правилно е отбелязано отсъствието на владетелите от балканските анжуйски владения и управлението им от наместници, както и участието на местните жители в управлението. Друга обща черта е въвеждането на комисии от следователи с контролни функции над кралските служители. Н. Дюлгеров вярно отбелязва, че въпреки стремежа на Анжуйците да наложат общи принципи в управлението, балканските региони имат специфични особености, които водят до съществени разлики в отделните аспекти на централната и местната администрация, феодална йерархия и войската.

В монографията е включен списък на използваните извори и литература, както и приложения, сред които има карти, които допълват представата за владенията от Анжуйците територии на Балканите. Изследването е придружено с резюме на английски език.

За хубавия вид на книгата допринася и художественото оформление на корицата, дело на Владимир Матов. На заглавната корица е поставено изображение на статуята на Шарл I д'Анжу от двореца в Неапол.

ЛИТЕРАТУРА

ДЮЛГЕРОВ, Н., 2021. *Анжуйските владения на Балканите (XIII – XV в.)*. София: Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, 373 с. ISBN 978-954-07-5288-4.

REFERENCES

DYULGEROV, N., 2021. *The Anjou dominions in the Balkans (XIII – XV centuries)*. Sofia: St. Kl. Ohridski. ISBN 978-954-07-5288-4.

✉ **Prof. Ivayla Popova**
Faculty of History
University of Sofia
15, Tzar Osvoboditel Blvd.
1504 Sofia, Bulgariay
E-mail: ilpopova@uni-sofia.bg